

RUZSA GYÖRGY

Muromi Szent Konsztantyin négy szenttel: két kevésbé ismert ikonábrázolás

Muromot a legendák városának is nevezhetjük. Az ő nevét viseli Ilja Muromec vitéz, más megnevezéssel *bogatir*, mely egyébként a magyar *bátor* szóval rokon. Igaz, nevével először csak a 16. századi írott forrásokban találkozunk, de a *bilinák*, vagyis az orosz és orosz népi költemények korábbi korszakokhoz is kötik csodás, hősi cselekedeteit. Orosz földön igen nagy kultusza alakult ki. Nem hagyhatjuk említés nélkül Viktor Vasznyecov nagy méretű, világhírű festményét, melyen három *bagatirt* festett meg, középen Ilja Muromeccel. (19. sz. vége, Tretyakov Képtár, Moszkva)

Minket most elsősorban Muromi Szent Konsztantyin érdekel, akinek hagiográfijában ugyancsak számos népies elemet találunk, ám itt lényegesen több az ellenőrizhető forrás. Életének részletei mégis igen sok kérdést vetnek fel.

Jaroszlav Szvjatoszlavics (Ярослав Святославич) 1071-ben vagy 1072-ben született Szvjatoszlav Jaroszlavics kijeви fejedelem legfiatalabb fiaként. Édesanyja Oda, Luitpold Babenberg őrgróf leánya volt. Muromi és csernyigovi fejedelemként uralkodott. Ő alapította a Rjurik-ház muromi-rjazanyi ágát. Valószínű, hogy német földön nevelkedett, ahová apja halála után anyjával kénytelen volt elmenekülni. Hosszú és bonyolult harcok után, egy békekötés alkalmával, hosszas megegyezés szerint, Jaroszlav Szvjatoszlavicsot Muromba küldték, de nem kapta vissza családi birtokait. Ezután két év múlva, 1129-ben elhunyt. Muromban van eltemetve.

De miért is mutattuk be Jaroszlav Szvjatoszlavics életrajzát? Jaroszlav Szvjatoszlavics fejedelmet ugyanis gyakran azonosítják Muromi Szent Konsztantyinnal (святой благоверный князь Константин Святославич Муромский), akinek a 16. században írták meg életrajzát. Egyébként az orosz évkönyvek (krónikák) nem említik. E hagiografikus szöveg szerint Murom városát végleg a keresztény hitre térítette, és ott templomokat építtetett. Működésének pontos idejét igen nehéz meghatározni. Feleségének neve is ismert. Irinaként említik, őt is ábrázolják hagiografikus ikonokon, és ő is Muromban van eltemetve.

Muromi Szent Konsztantyinnak még két fia is ismert. Az egyik Mihail Konsztantyinovics, akit Muromban a pogányok öltek meg fiatalon. A másik Fedor Konsztantyinovics. Ő örökölte apja halála után a muromi fejedelmi trónt. Muromi Szent Konsztantyint két fiával együtt 1547-ben kanonizálták.

Ruzsa György (1947) – művészettörténész, professor emeritus (Budapest, ELTE), az MTA doktora, ruzsaagyorgylajos@gmail.com

<https://doi.org/10.36373/em-2025-2-10>

Szent Dmitrij Rosztovszkij, a nagy hagiografikus, akit egyébként ikonon is ábrázoltak,¹ részletesen ír Muromi Szent Konsztantyinról és két fiáról.²

Muromi Szent Konsztantyint két fiával igen gyakran megfestették ikonokon. Egyik leghíresebb hagiografikus ikonját Alekszandr Ivanovics Kazancev (1658–1730) festette 1714-ben. Az ikont sokáig a muromi Angyali Üdvözletről elnevezett férfikolostorban őrizték. Jelenleg a Muromi Történeti-Művészeti Múzeumban látható. E több ikontáblából összeillesztett, igen nagy méretű ikon 87 különálló kompozícióban jeleníti meg Muromi Szent Konsztantyinnak és két fiának élettörténetét.³

Míg Muromi Szent Konsztantyint Muromi Szent Mihaillal és Muromi Szent Fedorral igen gyakran ábrázolták, addig az ötalakos ábrázolás viszonylag ritka. Az alábbiakban a különös ikonográfiát szeretném bemutatni, két kis méretű ikon alapján. De ki is az a két szent, aki hozzájuk kapcsolódott?

Mindenekelőtt meg kell ismerkednünk egy meghatározó és megkapó történettel, nevezetesen Muromi Szent Pjotr (Petr, Péter) (†1228.) és Muromi Szent Fevronyija (†1228.) történetével. Az elbeszélés lényegében kigondolt elemekre épül, de bizonyos alapja lehet e folklórhoz köthető szövegnek, amelyben megjelenik a nép vágya az ideális fejedelemségre, a tisztaságra, a nagy szerelemre, a házassági hűségre. Ezért tartották fontosnak az ikonfestők, hogy a történelmi személyek mellett Pjotr és Fevronyija alakját is megfessék.

Muromi Szent Péter szerzetesi neve Dávid, Muromi Szent Fevronyijáé pedig Jefroszinyija volt. Mindkettőjüket 1547-ben kanonizálták. Élettörténetüknek egyetlen forrása stílusában, szemléletében távol áll a klasszikus hagiográfiai szövegektől. Hangsúlyozni kell, hogy folklórjellegű munkáról van szó, melyet Je. Je. Golubinszkij, a nagy egyháztörténész „világi félpogány” legendának nevezett. Ez a szöveg Elbeszélés Muromi Petrőről és Fevronyijáról néven vált ismertté. Az 1540-es években állította össze Jermolaj-Jerazm, a bölcs írástudó, aki Makarij moszkvai metropolita környezetében működött. Az összeállítás alapját a Muromban elterjedt szóbeli legendák képezték. Az orosz krónikák nem említik e két szentet.

Muromi Szent Péter és Muromi Szent Fevronyija történetében a következőket olvashatjuk:

[...] Pjotr [Péter] fejedelem és Fevronyija fejedelemasszony vissza is tért Muromba, Isten törvényei szerint uralkodtak a városukban, könyörületesekek voltak embereikhez, mint a gyermekeiket szerető apa és anya. [...] Mikor haláluk közeledett, azért könyörögtek Istenhez, hogy egy és ugyanazon órában

1 | Ruzsa György: Egy történész szent ezüstbe foglalt ábrázolása. Rosztovi Szent Demeter ezüstborításos ikonja. *Magyar Iparművészet* 28. évf. 2021/6. 42–44.

2 | Память святого благоверного князя Константина и чад его: Михаила и Феодора, муромских чудотворцев. In: *Жития святых на русском языке, изложенные по руководству Четых-Миней свят. Димитрия Ростовского*: 12 кн., 2 кн. доп. Москва, Московская Синодиальная типография, 1903-1916. т. IX. Май, День 21.

3 | Muromi Szent Konsztantyin Muromi Szent Mihaillal és Muromi Szent Fedorral. Hagiografikus ikon. 1714. 199,5 x 250,5 cm. Ltsz. M-6604. Muromi Történeti-Művészeti Múzeum (МИХМ). (Az ikonon a következő felirat olvasható: »Лета 7223 году от Рождества Иисуса Христа 1714 писал сей образ муромских чудотворцев муромец изуграф Александр Иванов сын Казанцев с сыном своим Петром«. А 7223-ас évben, Jézus Krisztus Születésétől számítva pedig az 1714-es évben a muromi csodatévőknek ezt az ikonját Alekszandr Ivanov muromi ikonfestő festette fiával Petrral. Cf. *Словарь русских иконописцев XI-XVII веков*. Редактор основатель И. А. Кочетков. Москва, »Индрик«, 2003. p. 311.)

költözzenek a jobbik világba. Úgy rendelkeztek, hogy egy nagy kőkoporsóba temessék el őket, amelyet közösen elválasztanak. Egyszerre öltöttek szerzetesi ruhát, és tettek szerzetesi fogadalmat. Pjotr fejedelem a kolostorban a Dávid nevet kapta, Fevronyija pedig a Jefroszinyiját. [...] Felvéve a szerzetességet Pjotr fejedelem, akit most már Dávidnak neveztek, üzenetet küldött a fejedelemszónynak: »Ó, Jefroszinyija nővér!« Ütött az utolsó óráim, de megvárlok, hogy együtt hagyjuk el ezt a világot.

Holtuk után az egyházi szolgálattevők úgy döntöttek, hogy Pjotr fejedelem testét a Tisztaságos Istenszülő muromi székesegyházában helyezik el, Fevronyija fejedelemszóny testét pedig a városon kívüli zárdában, Az Életetadó Szent Kereszt Felmagasztalásának templomában, mivelhogy nem szabad férjet és feleséget közös koporsóba tenni, ha azok szerzetesek lettek. Külön-külön koporsót készítettek számukra, és szent Pjotrot a város székesegyházában temették el, szent Fevronyiját pedig, egy másik koporsóba helyezve, a városon kívüli, Az Életetadó Szent Kereszt Felmagasztalása-templomban. Azt a kettős kőkoporsót pedig, amelyet még életükben maguknak csináltattak, üresen hagyták a város székesegyházában. A következő nap reggelén azt látták, hogy a külön-külön elhelyezett koporsók üresek, a fejedelem és a fejedelemszóny szent teteme pedig abban a közös koporsóban nyugszik, amelyet ők készítettek maguknak haláluk előtt. Ugyanazok az ostoba emberek, akik még életükben el akarták őket választani egymástól, megzavarták nyugalmaikat holtuk után is: újból külön-külön koporsóba helyezték testüket. De a harmadik nap reggelén ismét együtt találták a fejedelem és a fejedelemszóny tetemét a közös koporsóban. Ezek után már senki sem mert háborgatni szent tetemüket, és így együtt maradtak a Szent Istenanya születésének tiszteletére emelt székesegyházban, ahol maguk is nyugodni akartak. Földi maradványuk az Úr akaratából Murom védelmezője lett; bárki, aki hittel keresi fel a tetemüket rejtő koporsót, meggyógyul.⁴

E megkapó történet részletes megismerése után valóban érthető, hogy e két, nagy tisztelettel övezett szentet híres, szent uralkodók társaságában ábrázolták az ikonfestők.

Az első, itt bemutatásra kerülő ikon viszonylag egyszerű megfestésű. (1. kép)⁵ Középen a három uralkodó prémgallérral díszített bíborpalástban jelenik meg. Muromi Szent Konsztantyin alakja a bizánci hagyományok szerint hangsúlyozott, egy fejjel magasabb a mellette álló két fiánál. A széleken látható Muromi Szent Péter és Muromi Szent Fevronyija ábrázolása, bár ők a széleken vannak, mégis vonzza tekintetünket. Az ő alakjuk nagyjából a tekintélyes fejedelem, Muromi Szent Konsztantyin magasságával azonos, s dominál kapucnis, illetve fejkendős, sötét szerzetesi öltözékük. Az ikonfestő ily módon emelte ki e két legendás szentet. Az ikont a kései orosz ikonokra oly jellemző, többrészes szegélyvonal, szegélyszáv keretezi.

4 | Повесть о Петре и Февронии Муромских. Muromi Pjotr és Fevronyija története. In: Iglói Endre–Mislei Pál: *Древнерусская художественная проза. Régi orosz széppróza*. Tankönyvkiadó, Вр., 1977.128–139. 137–138. (kétnyelvű kiadvány). Ld. még: Е. Спорова: *Петр и Феврония Муромские. Юный художник* 1988. № 12. 13–17.

5 | Muromi szentek (Muromi Szent Péter, Muromi Szent Mihály, Muromi Szent Konsztantyin, Muromi Szent Fedor, Muromi Szent Fevronyija). Orosz ikon. 19. sz. második fele. Fa. 13,1 x 10,5 cm. Magángyűjtemény, Budapest. Ltsz. 79. Irodalom: Ruzsa György: *Képes ikonlexikon*. Sztárstúdió Bt., Gödöllő, 2012. 256. éf 418.; Ruzsa György: *Az ikonfestészet lexikona*. Corvina, Вр. 2014. 222.

A bemutatott másik ikon igen kis méretű. (2. kép)⁶ Sajnos ez az ikon nagyon sérült, hiányos. Kompozíciója az előbbihez hasonló. Itt csak Muromi Szent Konsztantyin jelenik meg bíborpalástban. Muromi Szent Péter ábrázolása nagyon hiányosan maradt fenn. A kicsiny, kifejező arcok, a finom vonalakkal megfestett, légiesen megnyúlt alakok, a harmonikus színvilág, a részben még fennmaradt, arany háttér jó minőségű ikonfestőt sejtetnek.

Melléklet

1. kép. Muromi szentek (Muromi Szent Péter, Muromi Szent Mihály, Muromi Szent Konsztantyin, Muromi Szent Fedor, Muromi Szent Fevronyija). Orosz ikon. 19. sz. második fele. Fotó: Spitzer Fruzsina.

6 | Muromi szentek (Muromi Szent Péter, Muromi Szent Mihály, Muromi Szent Konsztantyin, Muromi Szent Fedor, Muromi Szent Fevronyija). Orosz ikon. 19. sz. első fele. Fa. 6,7 x 5,3 cm. Magángyűjtemény, Budapest Ltsz. 22.

2. kép. Muromi szentek (Muromi Szent Péter, Muromi Szent Mihály, Muromi Szent Konsztantyin, Muromi Szent Fedor, Muromi Szent Fevronyija). Orosz ikon. 19. sz. első fele. Fotó: Spitzer Fruzsina.

Saint Constantine of Murom with Four Saints: Two Lesser-Known Icon Representations

Keywords: Russian Icons, Saint Constantine of Murom, folk religiosity, miracle stories

The study briefly presents the hagiography, iconography and important legends related to Saint Constantine of Murom, and then the author presents a rare icon type associated with the Russian saint.